

KAMILA RADLIŃSKA
MARIA KLONOWSKA-MATYNIA
Koszalin

**PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE I SEZONOWOŚĆ BEZROBOCIA
NA LOKALNYM RYNKU PRACY
PRZYKŁAD GMIN POWIATU KOSZALIŃSKIEGO**

Słowa kluczowe: zróżnicowanie, sezonowość, bezrobocie, rynek pracy.
Keywords: disparities, seasonality, unemployment, labour market.

Wstęp

Adam Smith, ojciec ekonomii klasycznej, pisał, że bogactwo każdego narodu zależy od dwóch okoliczności: po pierwsze – od umiejętności, sprawności i znowstwa, z jakim swą pracę zazwyczaj wykonuje; po drugie – od stosunku liczby tych, którzy pracują użytecznie, do liczby tych, którzy tego nie czynią¹. Pomimo upływu lat zatrudnienie nadal jest jednym z najważniejszych czynników rozwoju gospodarczego i poprawy warunków życia ludności na całym świecie. Unia Europejska uwzględnia cele zatrudnieniowe w swoich najważniejszych reformach i strategicznych planach gospodarczych. W przyjętej w 2000 r. strategii lizbońskiej założono osiągnięcie stopy zatrudnienia na poziomie 65–70%, przy jednoczesnym wzroście zatrudnienia o 3–4 mln osób do 2013 r. W najnowszym programie reform Europa 2020 założono zwiększenie wskaźnika zatrudnienia osób

¹ A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. I, Warszawa 1954, s. 3.

w wieku 20–64 lat do co najmniej 71% (dla UE wskaźnik ustalono na poziomie 75%)².

Problemy rynku pracy, a przede wszystkim bezrobocie – należą do najczęściej podejmowanych w polskiej literaturze ekonomicznej po roku 1990³. Główną przyczynę tak szerokiego opisu tego zjawiska w badaniach naukowych z pewnością stanowić może fakt, iż bezrobocie było i nadal jest jednym z najdotkliwszych problemów ekonomicznych, zarówno w transformującej się gospodarce polskiej, jak i w ostatnich latach⁴. Aktualnie podejmowane są kwestie związane z następstwami wynikającymi z zakłócającego charakteru kryzysu finansowego zapoczątkowanego w 2008 r. Ostatnie doświadczenia związane z wielką recesją w USA wskazują, że średni czas trwania bezrobocia wzrósł ze średnio 15 tygodni w latach 1960–2008 do blisko 40 tygodni w 2012 r.⁵ Wśród zależności najczęściej badanych przez ekonomistów w Polsce znalazły się te dotyczące zmian stopy bezrobocia i zatrudnienia po okresie transformacji⁶, przestrzennego zróżnicowania rynku pracy⁷ i jego uwarunkowań⁸.

W literaturze zagranicznej kwestie funkcjonowania rynków pracy są szeroko podejmowane od lat. Do najczęściej analizowanych kwestii związanych z bezrobociem zaliczyć należy przede wszystkim problem jego zróżnicowa-

² *Wskaźniki strategii Europa 2020*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/POZ_Wskazniki_Europa2020.pdf (dostęp 11.06.2013); *Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, European Commission, Brussels, 3.03.2010, Com (2010), 2020.

³ Zob. E. Kwiatkowski, B. Gawrońska, *Regionalne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce w latach 1990–1994*, w: *Rynek pracy w Polsce 1993–1994*, red. U. Sztanderska, Warszawa 1995; E. Kwiatkowski, H. Lehmann, M. Schaffer, *Bezrobocie i wolne miejsca pracy a struktura zatrudnienia w Polsce. Analiza regionalna*, „*Ekonomista*” 1992, nr 2.

⁴ E. Kwiatkowski, L. Kucharski, T. Tokarski, *Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993–2001*, ibidem, 2002, nr 3, s. 329–346.

⁵ L. Laureys, *The Cost of Human Capital Depreciation during Unemployment*, „*Job Market Paper*”, Nov. 2012.

⁶ Zob. I. Frenkel, *Ludność, zatrudnienie i bezrobocie na wsi. Dekada przemian*, Warszawa 2003; *Uwarunkowania rynku pracy w Polsce. Aspekty regionalne*, red. R.C. Horodeński, C. Sadowska-Snańska, Białystok–Warszawa, 2010.

⁷ Zob. T. Tokarski, *Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia rejestrowanego w Polsce w latach 1999–2006*, „*Gospodarka Narodowa*” 2008, nr 7–8, s. 25–42; idem, *Regionalne zróżnicowanie rynku pracy*, „*Wiadomości Statystyczne*” 2005, nr 11, s. 67–88; A. Rogut, T. Tokarski, *Regional Diversity of Employment Structure and Outflows from Unemployment to Employment in Poland*, „*International Journal of Manpower*” 2002, No. 1, s. 62–76.

⁸ Zob. *Rozwój zasobów i miejsc pracy na Mazowszu. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze*, red. E. Kryńska, Warszawa 2011.

nia⁹. Henry G. Overman i Diego Puga na podstawie analizy klastrów bezrobocia w regionach europejskich wskazują, że stopa bezrobocia jest bardziej jednorodna w rejonach sąsiadujących niż w regionach w tym samym kraju UE¹⁰. Wspólne cechy sąsiednich regionów, np. kompozycja sektorowa lub struktura kwalifikacji, nie stanowią ich zdaniem związku przestrzennego bezrobocia. Wiele uwagi poświęcono płacom i ich zróżnicowaniu¹¹. Bazą wyjściową w tych rozważaniach jest powszechnie znana krzywa płac, według której podwojenie bezrobocia w jakimś regionie pozwoli obniżyć poziom regionalnych płac¹².

Aktualnie wiele uwagi poświęca się teorii nowej geografii ekonomicznej, której nowatorski charakter polega na włączeniu do modeli handlu rosnących korzyści skali, czego efektem było uwzględnienie możliwości występowania silnej koncentracji przestrzennej działalności gospodarczej, a w konsekwencji – trwałych różnic międzyregionalnych w poziomie zarówno dochodów, jak i bezrobocia¹³.

Duże zainteresowanie autorów wzbudzają skutki bezrobocia, zwłaszcza długotrwałego. Powodem jest powszechne przekonanie, że długie okresy bez-

⁹ R. Martin, *Regional Unemployment Disparities and Their Dynamics*, „Regional Studies” 31 (1997), s. 237–252; M. Fujita, P.R. Krugman, A. Venables, *The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade*, Cambridge (Mass.) 1999; J. Brueckner, Y. Zenou, *Space and Unemployment: The Labour Market Effects of Spatial Mismatch*, „Journal of Labour Economics” 21 (2003), s. 242–262.

¹⁰ H.G. Overman, D. Puga, *Unemployment Clusters across European Regions and Countries*, „CEPR Discussion Paper” 2255 (1999).

¹¹ R. Gibbons, L. Katz, *Does Unmeasured Ability Explain Inter-Industry Wage Differentials?*, „Review of Economic Studies” 59 (1992), s. 515–535; A.B. Krueger, L.H. Summers, *Efficiency Wages and the Inter-Industry Wage Structure*, „Econometrica” 56 (1988), s. 259–293; W.C. Wheaton, M.J. Lewis, *Urban Wages and Labor Market Agglomeration*, „Journal of Urban Economics” 51 (2001), s. 542–562; J.M. Abowd, F. Kramarz, D.N. Margolis, *High Wage Workers and High Wage Firms*, „Econometrica” 67 (1999), s. 251–333; J.P. Elhorst, *Tajemnica regionalnych różnic bezrobotnych: przegląd wyjaśnień teoretycznych i empirycznych*, Raport z badań 00C06, University of Groningen, Instytut SOM, 2001.

¹² D. Blanchflower, A. Oswald, *The Wage Curve*, „Scandinavian Journal of Economics” 92 (1990), s. 215–235.

¹³ Więcej na ten temat: G. Ottaviano, D. Puga, *Agglomeration in the Global Economy: A Survey of the New Economic Geography*, „World Economy” 21 (1998), s. 707–731; P.R. Krugman, *Increasing Returns and Economic Geography*, „Journal of Political Economy” 99 (1991), s. 483–499; idem, *The Increasing Returns Revolution in Trade and Geography*, „American Economic Review” 99 (2009), s. 561–571; *Critical Concepts in Economic Geography*, ed. by R.L. Martin, P. Sunley, London 2007; S. Brakman, H. Garretsen, C. van Marrewijk, *The New Introduction to Geographical Economics*, Cambridge 2009; M. Fujita, P.R. Krugman, *The New Economic Geography: Past, Present and the Future*, „Papers in Regional Science” 83 (2004), s. 39–164.

robocia prowadzą do deprecjacji kapitału ludzkiego¹⁴. Christopher A. Pissarides pokazuje, iż utrata umiejętności pracownika w okresie bezrobocia może być potencjalnym wyjaśnieniem obserwowanego utrzymywania się wahań bezrobocia¹⁵. Ustalenie przyczyn bezrobocia od lat stanowi przedmiot sporu pomiędzy zwolennikami bezrobocia klasycznego a keynesistami. Ci pierwsi uważają, że w warunkach gospodarki wolnorynkowej występuje naturalna tendencja do ustalania się na rynku pracy równowagi charakteryzującej się pełnym zatrudnieniem. Ograniczeniem w funkcjonowaniu mechanizmów rynkowych jest pojawiające się bezrobocie związane z usztywnianiem płac przez związki zawodowe. W ujęciu keynesowskim przyczyna bezrobocia wynika z niewystarczającego popytu na towary, co powoduje, że producenci zmuszeni są obniżyć koszty produkcji¹⁶. Odnosząc się do sytuacji w Polsce po roku 1989, do głównych przyczyn bezrobocia zaliczyć można¹⁷:

- restrukturyzację gospodarki,
- tzw. szok makroekonomiczny w krajach transformujących się, wynikający ze spadku produkcji przemysłowej, głównie w przemyśle ciężkim, deficytu w obrotach handlowych z zagranicą, upadku nieefektywnych przedsiębiorstw państwowych, ograniczenia produkcji zbrojeniowej, uwolnienia cen, konieczności uwzględniania w gospodarce zasad zrównoważonego rozwoju, zadłużenia wobec zagranicy, fiskalizmu,
- redukcję zatrudnienia socjalnego (tzw. bezrobocia ukrytego), wynikającą z polityki racjonalnego zatrudnienia,
- niski poziom rozwoju gospodarczego wielu regionów kraju przy jednoczesnym wysokim ukrytym bezrobociu agrarnym,
- duży przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym jako następstwo wyżu demograficznego, przejawiający się postępującym procesem starzenia się ludności w Polsce,

¹⁴ N. Pavoni, *Optimal Unemployment Insurance, with Human Capital Depreciation, and Duration Dependence*, „International Economic Review” 50 (2009), s. 323–362.

¹⁵ C.A. Pissarides, *Loss of Skill During Unemployment and the Persistence of Employment Shocks*, „Quarterly Journal of Economics” 107 (1992), s. 1371–1391.

¹⁶ *Elementarne zagadnienia ekonomii*, red. R. Milewski, Warszawa 1994.

¹⁷ Z. Dach, *Bezrobocie w okresie przemian systemowych gospodarki polskiej*, Wrocław [etc.] 1993, s. 20–93; M. Nasiłowski, *System rynkowy*, Warszawa 2002, s. 294–320; Z. Ziolo, *Przemiany krajowych i regionalnych struktur bezrobocia w Polsce*, w: *Krajowy, regionalne i lokalne rynki pracy w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych*, „Biuletyn PAN” 1993, nr 161, s. 41–61; E. Kwiatkowski, *Bezrobocie – podstawy teoretyczne*, Warszawa 2002.

- sztywny kodeks pracy,
- niską mobilność i aktywność zawodową osób poszukujących pracy, wynikające z niechęci do podnoszenia swoich kwalifikacji, przekwalifikowania się czy zmiany miejsca zamieszkania,
- nadopiekuńczość państwa poprzez względnie wysoki poziom zasiłków dla bezrobotnych,
- nieefektywność pośrednictwa biur pracy i zakres luki informacyjnej utrudniającej redukcję bezrobocia,
- niedostosowanie poziomów i struktury kształcenia do potrzeb rynku pracy.

Należy podkreślić, że obszarami szczególnie narażonymi na wysokie bezrobocie są obszary wiejskie, dominujące wśród tych, które poddano analizie w niniejszym artykule. Część z wymienionych powyżej czynników nadal stanowi poważny problem na rynku pracy – np. problem zmian demograficznych i ich konsekwencji dla tego rynku. Prognozy demograficzne Eurostatu wskazują, że do 2050 r. tempo przyrostu liczby ludności w krajach UE będzie się stopniowo obniżać. Liczba ludności w wieku produkcyjnym ma zacząć spadać od 2012 r. Jednocześnie przewiduje się dalszy wzrost liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym. Procesy te doprowadzą – *ceteris paribus* – do stopniowego zwiększenia obciążenia ekonomicznego, które obecnie wynosi ok. 50%, a do 2050 r. ma wzrosnąć o blisko 80%. Wzrost ten będzie wynikał głównie ze zwiększenia obciążenia ludnością w wieku poprodukcyjnym, które z obecnego poziomu 26% ma do 2050 r. zgodnie z prognozą wzrosnąć do 55%¹⁸. Proces starzenia się społeczeństwa i wzrostu liczby beneficjentów systemów emerytalnych w relacji do liczby płatników odbije się na finansach publicznych, w tym najsilniej na wydatkach związanych z publicznymi systemami emerytalnymi oraz opieką zdrowotną i długookresową¹⁹.

Wszystkie wymienione powyżej konsekwencje społeczno-ekonomiczne, wynikające z występowania bezrobocia, przynoszą określone straty, zarówno w odniesieniu do jednostki, jak i w skali całej gospodarki narodowej. Podejmując problematykę bezrobocia, autorki niniejszego artykułu zamierzają zwrócić uwagę czytelnika także na inne aspekty zjawiska bezrobocia. Szerokie badania dotyczące przestrzennego zróżnicowania rynków pracy są w literaturze krajowej i zagranicznej popularne, jednakże zdecydowanie mniej uwagi poświęca się zja-

¹⁸ *Zmiany demograficzne w strefie euro: prognozy i konsekwencje*, „Biuletyn Miesięczny Europejskiego Banku Centralnego” 2006, nr 10, s. 2.

¹⁹ *Ibidem*, s. 5.

wisku sezonowości na rynkach pracy. Z tego też powodu struktura niniejszego artykułu wygląda następująco: po wprowadzeniu omówione zostaną metoda i zakres badań, następnie pierwsza część dotyczyć będzie diagnozy stanu bezrobocia i ukazaniu jego przestrzennego zróżnicowania, w drugiej zaś części przedstawione zostanie zjawisko sezonowości na badanych rynkach pracy. Najważniejsze wnioski zawarto w podsumowaniu artykułu.

Metoda i zakres badań

Artykuł spełnia zasadniczo dwa cele. Pierwszy dotyczy analizy i oceny zróżnicowania przestrzennego bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego. Drugi cel dotyczy ukazania wahań sezonowych bezrobocia na tymże lokalnym rynku pracy. Lokalny rynek zdefiniowano jako gminy wchodzące w skład powiatu koszalińskiego i są to następujące gminy wiejskie: Biesiekierz, Będzino, Manowo, Mielno, Świeszyno i wiejsko-miejskie: Bobolice, Polanów, Sianów, a także miasto Koszalin.

Do analizy przyjęto dane miesięczne z okresu od stycznia 2001 do grudnia 2012 r., pochodzące z Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP) w Szczecinie oraz Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych. W celu zbadania sezonowości poddano obserwacji wskaźnik bezrobocia, szacowany jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w okresie od stycznia 2001 do grudnia 2012 r. Do pomiaru zmian dynamiki bezrobocia na rynku pracy wykorzystano wskaźnik sezonowości obliczony na podstawie metody średnich okresów jednoimiennych postaci²⁰:

$$S_i = \frac{y_i \cdot d}{\sum_1^d y_i},$$

gdzie:

- S_i – wskaźnik sezonowości do i -tego okresu,
- y_i – średnia arytmetyczna wielkości badanego zjawiska w jednoimiennych podokresach,
- d – liczba podokresów.

²⁰ Por. J. Józwiak, *Statystyka od podstaw*, Warszawa 1998, s. 33; K. Zajac, *Zarys metod statystycznych*, Warszawa 1988, s. 45.

Suma wskaźników sezonowości powinna być równa 12 dla miesięcznych danych, 4 dla ujęcia kwartalnego czy 2 dla półrocznych obserwacji. Jeśli obliczone wskaźniki nie spełniają tej równości, trzeba wprowadzić współczynnik korygujący k o postaci:

$$k = \frac{d}{\sum_{i=1}^d S_i}.$$

Mnożąc współczynnik sezonowości przez współczynnik korygujący k uzyskujemy skorygowany (tzw. czysty) współczynnik sezonowości.

Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia w gminach powiatu koszańskiego w latach 2001–2012

Jedną z charakterystycznych cech polskiego rynku pracy jest jego silne zróżnicowanie przestrzenne, co znajduje odzwierciedlenie m.in. w wysokiej rozpiętości stopy bezrobocia zarówno pomiędzy województwami, jak i powiatami czy gminami. Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia najlepiej obrazuje stopa bezrobocia²¹, która już od lat najniższe wartości przyjmuje na obszarach z dużymi aglomeracjami miejskimi²².

Analiza lokalnego rynku pracy wskazuje, że w badanym okresie nastąpiły wyraźne zmiany w przestrzennym zróżnicowaniu bezrobocia w gminach powiatu koszańskiego. W 2001 r. w niektórych gminach bezrobocie sięgało nawet 28%. Dotyczy to gmin Polanów i Bobolice. W granicach 18% bezrobocie wynosiło w gminach Będzino, Biesiekierz i Sianów, najniższe zaś zanotowano w mieście Koszalin (12,2%) oraz gminach Manowo i Mielno, gdzie stopa bezrobocia wynosiła odpowiednio 14,2% i 13,7%.

Na przestrzeni dekady widoczny jest wyraźny spadek bezrobocia we wszystkich obserwowanych gminach. Siła zmian była jednak mocno zróżnicowana. Największy nominalny spadek bezrobocia zaobserwowano w gminach Polanów i Bobolice, a więc tam, gdzie zjawisko to było najbardziej powszechne. Oszacowano, że w 2012 r. bezrobocie w tych gminach było niższe odpowiednio o 12,3 i 10,4 pkt proc. w stosunku do roku 2001. W gminach o najniższym wskaź-

²¹ N.G. Mankiw, M.P. Taylor, *Makroekonomia*, tłum B. Czarny [et al.], Warszawa 2009, s. 151.

²² *Terytorialne zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia w Polsce w 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 10.

niku bezrobocia, tj. w mieście Koszalin, Manowie i Mielnie, różnica wynosiła odpowiednio 3,7; 3,4 i 4,1 pkt proc.

Porównując dane z okresu jedenastu lat, w 2012 r. we wszystkich gminach powiatu koszalińskiego zanotowano niższy niż w 2001 r. wskaźnik bezrobocia. Podkreślić należy fakt, iż pomimo wyraźnej poprawy koniunktury we wszystkich gminach, wartość wskaźnika w gminach charakteryzujących się najwyższą stopą bezrobocia oscylowała na poziomie porównywalnym z gminami o najniższej stopie bezrobocia w 2001 r. Szczegółowe zmiany zachodzące na lokalnych rynkach pracy zaprezentowano na rysunkach 1 i 2.

Rys. 1. Zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego w 2001 r.

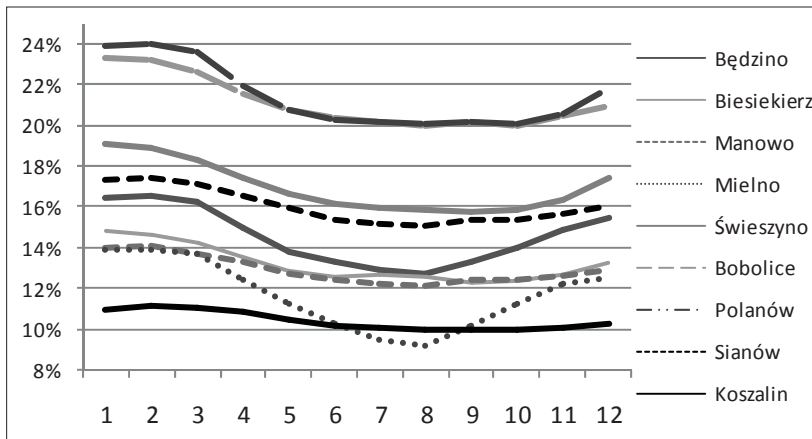
Fig. 1. Unemployment spatial variations in the rural areas of Koszalin district in 2001 (Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Rys. 2. Zróżnicowanie przestrzenne bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego w 2012 r.

Fig. 2. Unemployment spatial variations in the rural district of Koszalin in 2012 (Opracowanie i obliczenia własne na podstawie danych WUP w Szczecinie)

Przechodząc do analizy w ujęciu miesięcznym, stwierdzono wyraźne wahania wskaźnika bezrobocia w kolejnych miesiącach we wszystkich badanych gminach. Wyraźny spadek bezrobocia występował w miesiącach wiosenno-letnich. Widoczny, aczkolwiek niewielki spadek bezrobocia obserwowano w marcu, następnie w kolejnych miesiącach tendencja spadkowa utrzymywała się do sezonu wakacyjnego. Zasadniczo w sierpniu zanotowano najniższe bezrobocie we wszystkich badanych gminach. Od września obserwowana jest tendencja rosnąca. Miesiącami o najwyższym poziomie bezrobocia były zasadniczo dwa miesiące: styczeń i luty, z niewielkimi wahaniami na plus/minus w pojedynczych wypadkach. Szczegółowy średniomiesięczny rozkład wskaźnika bezrobocia dla badanych gmin zaprezentowano na rysunku 3.

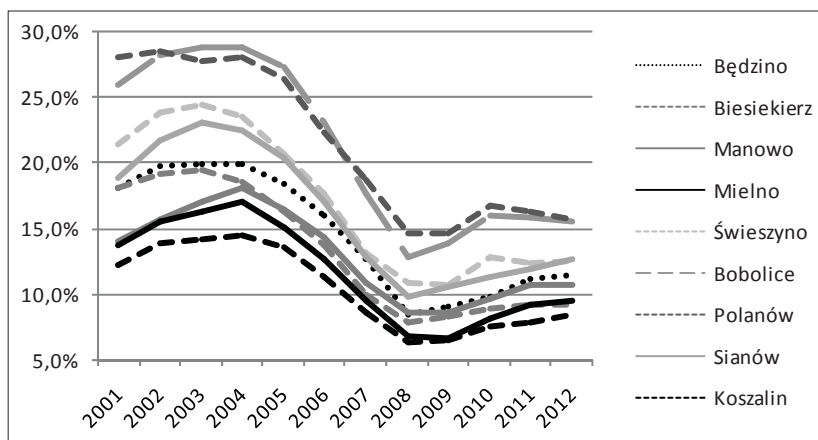
Rys. 3. Średnie miesięczne stopy bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego w latach 2001–2012

Fig. 3. The average monthly unemployment rate in the rural district of Koszalin in the years 2001–2012

(Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Analiza zjawiska bezrobocia w ujęciu średnich miesięcznych stóp bezrobocia wykazała, że także w tej perspektywie widoczne jest duże zróżnicowanie badanych gmin. Najwyższe wartości w styczniu i lutym zanotowano dla gmin Polanów (odpowiednio 23,9% i 24%) i Bobolice (odpowiednio 23,4% i 23,2%), najniższe natomiast bezrobocie w tych miesiącach zanotowano w gminach Mielno (13,9%) i Manowo (14%) oraz w mieście Koszalin (11%). Podobny obraz

bezrobocia uzyskano, analizując miesiące letnie. Najwyższe wartości zanotowano dla gmin Bobolice i Polanów (po ok. 20%), najniższe natomiast w gminie Mielno (9,2%) i mieście Koszalin (10%). Fakty te wskazują na występowanie dużej dysproporcji w poziomie bezrobocia pomiędzy gminami. Największe dysproporcje zaobserwowano dla stycznia (13 pkt proc.), nieco mniejsze w lutym i marcu – rozpiętość bezrobocia wynosiła odpowiednio 12,8% i 12,6%. W pozostałych miesiącach kształtowała się w przedziale od 10,2% do 11,6%. Analiza dynamiki zjawiska bezrobocia w układzie miesięcznym wykazała spadek bezrobocia we wszystkich gminach, przy czym największy nastąpił w sierpniu w stosunku do lutego (ok. 4 pkt proc.) w gminach Będzino, Mielno, Bobolice, Polanów. Najniższą dynamikę zaobserwowano w mieście Koszalin (ok. 1 pkt proc.) oraz gminach Biesiekierz i Manowo (po ok. 2 pkt proc.).

Rys. 4. Średnie roczne stopy bezrobocia w powiecie koszalińskim w latach 2001–2012

Fig. 4. The average annual unemployment rate in Koszalin district in the years 2001–2012

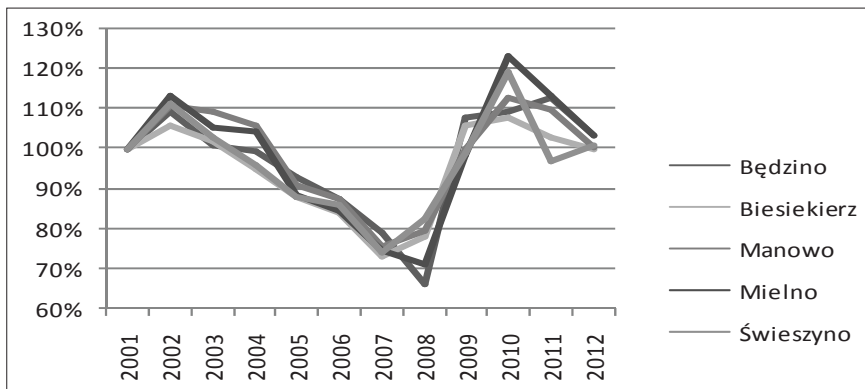
(Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Analiza średniorocznych stóp bezrobocia wskazuje na podobne ich zachowanie we wszystkich badanych gminach w całym badanym okresie. Od początku badanego okresu, tj. od stycznia 2001 r., widoczny jest konsekwentny spadek bezrobocia, przy czym w analizie tej wyraźnie zauważalny był wpływ światowego kryzysu na sytuację na lokalnych rynkach pracy na przełomie lat 2008 i 2009.

Wskaźnik bezrobocia wyraźnie zaczął rosnąć, co odpowiada tendencji zarówno ogólnokrajowej, jak i ogólnoeuropejskiej.

Wyraźne są także duże dysproporcje w średniorocznych stopach procentowych pomiędzy badanymi gminami. Prezentowane na rysunku 4 dane pokazują zmieniającą się w czasie rozpiętość bezrobocia. Pozytywnie należy jednak ocenić jej malejącą tendencję. W 2001 r. rozpiętość bezrobocia kształtowała się na poziomie ok. 16%, podczas gdy w 2012 r. wynosiła już tylko nieco ponad 7% (zob. rys. 4.).

Na bazie zebranych danych podjęto także próbę obliczenia dynamiki zmian bezrobocia metodą łańcuchową. Przyjmując rok 2001 za bazowy, zaobserwowano największy spadek bezrobocia w latach 2007 i 2008. Zauważalne jest pewne opóźnienie w czasie dla niektórych gmin. W 2007 r. widoczna była reakcja lokalnych rynków pracy na zmiany zachodzące na rynkach światowych. Najszybciej zareagowały gminy Świeszyno, Biesiekierz i Manowo, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście bezrobocia na tych rynkach. Wśród gmin wiejskich najdłużej, do 2008 r., malejąca tendencja utrzymywała się w gminach Mielno i Będzino.

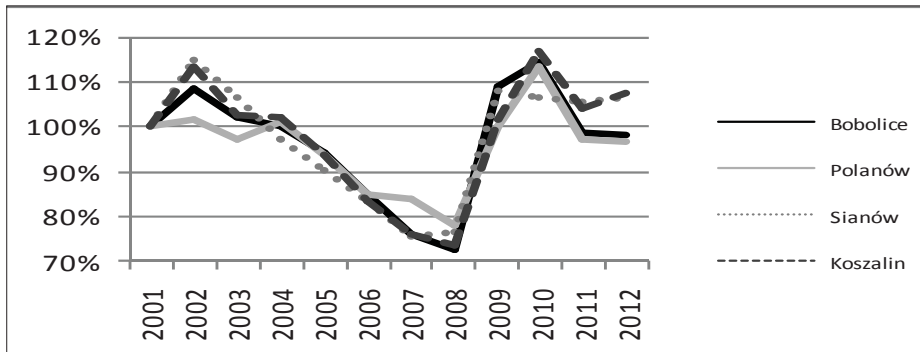
Rys. 5. Dynamika zmian w średniorocznych stopach bezrobocia w gminach wiejskich powiatu koszalińskiego w latach 2001–2012

Fig. 5. Dynamics of changes in average annual unemployment rates in rural areas of Koszalin district in years 2001–2012

(Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Reakcje na zmiany w światowej koniunkturze uwidoczniły się zarówno na rynku miejskim (w mieście Koszalin), jak i na rynkach wiejsko-miejskich. Spadek bezrobocia był wyraźny od 2002 r. Nieco odmiennie niż w pozostałych jed-

nostkach kształtowała się dynamika bezrobocia w gminie Sianów, gdzie najpóźniej nastąpił jego przyrost i stosunkowo najwcześniej spośród badanych gmin, bo już 2009 r., nastąpiło wyhamowanie zjawiska. Szczegóły zaprezentowano na rysunkach 5 i 6.

Rys. 6. Dynamika zmian w średniorocznych stopach bezrobocia w gminach wiejsko-miejskich i miejskich powiatu koszalińskiego w latach 2001–2012

Fig. 6. Dynamics of changes in average annual unemployment rates in rural-urban and urban areas of Koszalin district in years 2001–2012 (Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

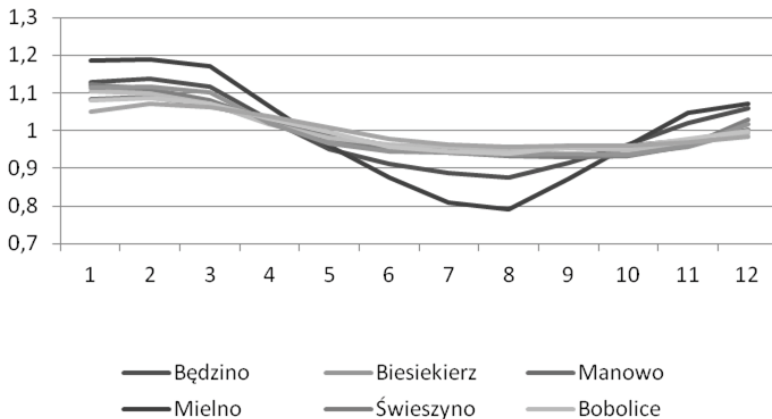
Badanie sezonowości na lokalnych rynkach pracy

Sezonowość jest istotnym problemem z kilku powodów. Wahania sezonowe, wpływając na rynek pracy, prowadzą do niewykorzystania zarówno zasobów pracy, jak i zasobów kapitałowych. Ponadto wpływ różnicy sezonowości w regionach prowadzi do znacznych rozbieżności na rynku pracy i zarobków w całym kraju, a także do znaczących międzyregionalnych redystrybucji dochodów²³. Sezonowość jest źródłem zmienności w produkcji i powoduje także niestabilność zatrudnienia; dla pracowników oznacza to często konieczność połączenia kilku miejsc pracy, niejednokrotnie w różnych branżach, aby być zatrudnionym na cały rok. Na bardzo ogólnym poziomie teoria ekonomii twierdzi, że zmienność produkcji jest mniej wydajna niż w okresach stabilnej produkcji. Głównym kosztem zmiennym produkcji jest potrzeba utrzymania pracy i kapitału poza sezonem.

²³ R. Guillemette, F. L'Italien, A. Grey, *Seasonality of Labour Markets: Comparison of Canada, the U.S. and the Provinces*, Human Resources Development Canada, November 2000.

Istnieją również stałe koszty związane z procesem zatrzymywania i ponownego uruchamiania produkcji²⁴.

Analiza podjęta w niniejszym artykule rozpatruje zjawisko sezonowości w ujęciu: rynek peryferyjny, rozumiany jako gminy wiejskie i wiejsko-miejskie, oraz rynek miejski, obejmujący w zasadzie tylko miasto Koszalin. Badanie sezonowości bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego wykazało, że najwyższą sezonowością charakteryzowały się gminy Mielno i Będzino. Nieco słabsze wahania sezonowe, ale na tle badanych gmin także wysokie, zaobserwowano w gminie Będzino, a następnie w gminach Świeszyno i Polanów. Pośrednie sezonowe wahania bezrobocia notowano w gminach Manowo, Bobolice i Biesiekierz. Najniższe wahania sezonowe zaobserwowano w mieście Koszalin, a wśród gmin wiejsko-miejskich – w gminie Sianów.

Rys. 7. Wskaźnik sezonowości dla gmin wiejskich i wiejsko-miejskich powiatu koszalińskiego w latach 2001–2012

Fig. 7. Seasonality rate in rural and rural-urban areas of Koszalin district in years 2001–2012

(Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Analizując dane zobrazowane na rysunku 7, dotyczące wahań sezonowych bezrobocia w gminach powiatu koszalińskiego, wysnuto następujące wnioski.

Sezonowość bezrobocia zmieniała się w czasie. Zaobserwowano, że generalnie wahania sezonowe wzrastają w okresie jesienno-zimowym, jednak obser-

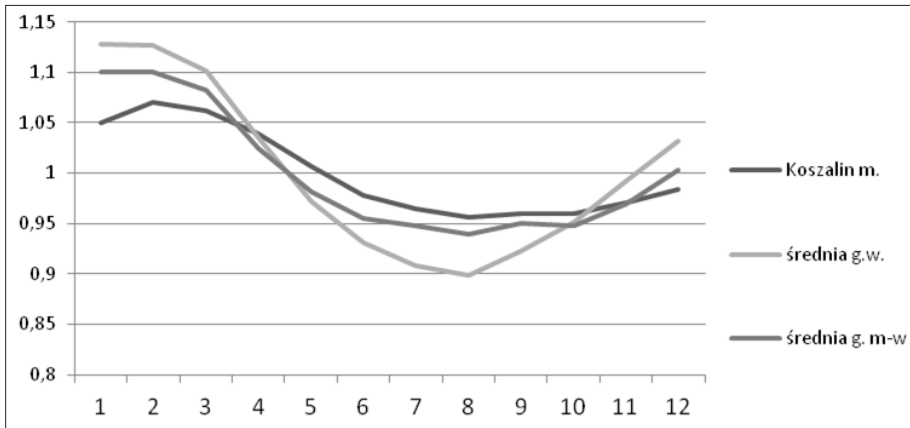
²⁴ Ibidem.

wowane gminy wykazywały wyraźne zróżnicowanie co do głębokości amplitudy wahań sezonowych bezrobocia. Największą amplitudę wahań zaobserwowano w gminie Mielno, a nieco słabszą – w gminie Będzino. Sezonowe wahania bezrobocia w tych dwóch gminach są wyraźnie silniejsze niż w pozostałych obserwowanych gminach tego powiatu. Najgłębszą amplitudę wahań dla tych dwóch gmin zaobserwowano w miesiącach letnich, tj. lipcu i sierpniu. Podobna reakcja, chociaż nieznacznie słabsza, wystąpiła w styczniu i lutym. Pozostałe gminy wykazują się sezonowością bezrobocia, jednakże jego wahania mają zdecydowanie bardziej pozycyjny charakter (zob. rys. 7).

Przechodząc do analizy sezonowości w układzie: miejski rynek pracy (m. Koszalin) a peryferyjne rynki pracy (gminy wiejskie i wiejsko-miejskie powiatu koszalińskiego), zaobserwowano, że największe sezonowe wahania bezrobocia występowały w gminach wiejskich. Zgodnie z oczekiwaniami autorek najniższa sezonowość występowała na miejskim – koszalińskim rynku pracy.

Analiza sezonowości w ujęciu rocznym pozwala na przyjęcie następujących faktów:

- Badany lokalny rynek pracy wykazywał znaczne zróżnicowanie pod względem występujących wahań sezonowych. Najbardziej podatne na wahania sezonowe okazały się gminy wiejskie. Nieznaczne wahania sezonowe występowały w mieście Koszalin.
- Notowany jest wzrost wahań sezonowych w miesiącach zimowych (od listopada do lutego). Zjawisko to dotyczy zarówno wszystkich obserwowanych gmin o charakterze peryferyjnym dla miasta Koszalin, jak i znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie z nim.
- Wśród gmin wiejskich zdecydowanie najbardziej podatne na wahania sezonowe okazały się gminy zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie Morza Bałtyckiego. Najmniejszą sezonowość zaobserwowano w gminach o charakterze peryferyjnym dla miasta Koszalin.

Rys. 8. Wskaźnik sezonowości w układzie: miasto Koszalin, gminy wiejskie i miejsko-wiejskie

Fig. 8. Seasonality rate in rural and rural-urban areas of Koszalin district in years 2001–2012

(Opracowanie i obliczenia własne na podst. danych WUP w Szczecinie)

Podsumowanie

Przedstawiony materiał pozwala pogrupować wnioski w dwóch obszarach. Pierwszy dotyczy oceny zmian zachodzących w przestrzennym zróżnicowaniu bezrobocia na lokalnym rynku pracy. W obszarze drugim skoncentrowano się na ocenie wahań sezonowych bezrobocia na tymże rynku pracy.

Analiza lokalnego rynku pracy wykazała, iż zjawisko bezrobocia zmieniało się w czasie i przestrzeni. Zaprezentowane dane pozwalają pozytywnie ocenić malejący trend w stopie bezrobocia na wszystkich badanych rynkach: w mieście Koszalin, gminach wiejskich (Mielno, Manowo, Będzino, Biesiekierz, Świeszyno) i gminach wiejsko-miejskich (Polanów, Bobolice, Sianów). Widoczne jest także malejące zróżnicowanie bezrobocia w badanych gminach, jednakże dysproporcje te nadal pozostają wysokie. Należy dodać, że duże zróżnicowanie utrzymuje się nawet w sytuacjach spadku bezrobocia. Przeprowadzone badania znajdują potwierdzenie w wynikach uzyskanych w podobnych badaniach na powiatach

regionu mazowieckiego, w których także udowodniono silne zróżnicowanie stóp bezrobocia, zarówno w przekroju podregionów, jak i powiatów²⁵.

Najwyższe bezrobocie występuje na obszarach peryferyjnych dla ośrodka centralnego badanego lokalnego rynku pracy (miasto Koszalin). Sytuacji tej nie zmienia malejąca tendencja bezrobocia ani też zmniejszająca się rozpiętość w szacowanej wartości wskaźnika bezrobocia.

Wpływ na sytuację lokalnego rynku pracy w badanym okresie miał kryzys światowy, czego efektem był wzrost stopy bezrobocia we wszystkich badanych gminach. Obserwowane zjawisko, zgodne z trendem ogólnokrajowym i światowym, zakłóciło trwający od 2002 r. sukcesywny spadek liczby bezrobotnych.

Specyfika badanych rynków oddaje charakter rynku pracy całego województwa, uzyskane wyniki odpowiadają bowiem badaniom przeprowadzonym przez innych autorów zajmujących się sezonowością na tych rynkach pracy, potwierdzając tezę, że cechują się one wysoką sezonowością²⁶. Badania wykazały, że większe wahania sezonowe towarzyszą peryferyjnym rynkom pracy, z których największą sezonowością charakteryzują się gminy wiejskie, przy czym wyróżniające się pod względem wahań sezonowych zachowanie rynków gmin Mielno i Będzino uzasadnić można ich turystycznym charakterem.

Bibliografia

- Abowd J.M., Kramarz F., Margolis D.N., *High Wage Workers and High Wage Firms*, „Econometrica” 67 (1999), s. 251–333.
- Blanchflower D., Oswald A., *The Wage Curve*, „Scandinavian Journal of Economics” 92 (1990), s. 215–235.
- Brakman S., Garretsen H., Marrewijk C. van, *The New Introduction to Geographical Economics*, Cambridge 2009.
- Brueckner J., Zenou Y., *Space and Unemployment: The Labour Market Effects of Spatial Mismatch*, „Journal of Labour Economics” 21 (2003), s. 242–262.
- Critical Concepts in Economic Geography*, ed. by R.L. Martin, P. Sunley, London 2007.

²⁵ *Rozwój zasobów i miejsc pracy na Mazowszu. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze*, red. E. Kryńska [raport końcowy z realizacji projektu: *Badanie dotychczasowych trendów społeczno-gospodarczych oraz opracowanie prognozy zmian zasobów pracy Mazowsza do 2013 r.*], Warszawa 2011.

²⁶ J. Rembeza, *Zróżnicowanie zmian stopy bezrobocia w województwie zachodniopomorskim*, w: *Rynek pracy jako barometr zmian w gospodarce*, red. S. Piocha, G. Przekota, Koszalin 2011, s. 28–34.

- Dach Z., *Bezrobocie w okresie przemian systemowych gospodarki polskiej*, Wrocław [etc.] 1993.
- Elementarne zagadnienia ekonomii*, red. R. Milewski, Warszawa 1994.
- Elhorst J.P., *Tajemnica regionalnych różnic bezrobotnych: przegląd wyjaśnień teoretycznych i empirycznych*, Raport z badań 00C06, University of Groningen, Instytut SOM, 2001.
- Frenkel I., *Ludność, zatrudnienie i bezrobocie na wsi. Dekada przemian*, Warszawa 2003.
- Fujita, M., Krugman P.R., *The New Economic Geography: Past, Present and the Future*, „Papers in Regional Science” 83 (2004), s. 39–164.
- Fujita M., Krugman P.R., Venables A., *The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade*, Cambridge (Mass.) 1999.
- Gibbons R., Katz L., *Does Unmeasured Ability Explain Inter-Industry Wage Differentials?*, „Review of Economic Studies” 59 (1992), s. 515–535.
- Guillemette R., L’Italien F., Grey A., *Seasonality of Labour Markets, Comparison of Canada, the U.S. and the Provinces*, Human Resources Development Canada, November 2000.
- Jóźwiak J., *Statystyka od podstaw*, Warszawa 1998.
- Krueger A.B., Summers L.H., *Efficiency Wages and the Inter-Industry Wage Structure*, „Econometrica” 56 (1988), s. 259–293.
- Krugman P.R., *Increasing Returns and Economic Geography*, „Journal of Political Economy” 99 (1991), s. 483–499.
- Krugman P.R., *The Increasing Returns Revolution in Trade and Geography*, „American Economic Review” 99 (2009), s. 561–571.
- Kwiatkowski E., *Bezrobocie – podstawy teoretyczne*, Warszawa 2002.
- Kwiatkowski E., Gawrońska B., *Regionalne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce w latach 1990–1994*, w: *Rynek pracy w Polsce 1993–1994*, red. U. Sztanderska, Warszawa 1995.
- Kwiatkowski E., Kucharski L., Tokarski T., *Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993–2001*, „Ekonomista” 2002, nr 3, s. 329–346.
- Kwiatkowski E., Lehmann H., Schaffer M., *Bezrobocie i wolne miejsca pracy a struktura zatrudnienia w Polsce. Analiza regionalna*, „Ekonomista” 1992, nr 2, s. 229–245.
- Laureys L., *The Cost of Human Capital Depreciation during Unemployment*, „Job Market Paper”, Nov. 2012.
- Mankiw N.G., Taylor M.P., *Makroekonomia*, tłum B. Czarny [et al.], Warszawa 2009.
- Martin R., *Regional Unemployment Disparities and Their Dynamics*, „Regional Studies” 31 (1997), s. 237–252.

- Nasiłowski M., *System rynkowy*, Warszawa 2002.
- Ottaviano G., Puga D., *Agglomeration in the Global Economy: A Survey of the New Economic Geography*, „World Economy” 21 (1998), s. 707–731.
- Overman H.G., Puga D., *Unemployment Clusters across European Regions and Countries*, „CEPR Discussion Paper” 2255 (1999).
- Pavoni N., *Optimal Unemployment Insurance, with Human Capital Depreciation, and Duration Dependence*, „International Economic Review” 50 (2009), s. 323–362.
- Pissarides C.A., *Loss of Skill During Unemployment and the Persistence of Employment Shocks*, „Quarterly Journal of Economics” 107 (1992), s. 1371–1391.
- Rembeza J., *Zróźnicowanie zmian stopy bezrobocia w województwie zachodniopomorskim*, w: *Rynek pracy jako barometr zmian w gospodarce*, red. S. Piocha, G. Przekota, Koszalin 2011, s. 28–34.
- Rozwój zasobów i miejsc pracy na Mazowszu. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze*, red. E. Kryńska [raport końcowy z realizacji projektu: *Badanie dotychczasowych trendów społeczno-gospodarczych oraz opracowanie prognozy zmian zasobów pracy Mazowsza do 2013 r.*], Warszawa 2011.
- Rozwój zasobów i miejsc pracy na Mazowszu. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze*, red. E. Kryńska, Warszawa 2011.
- Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. I, tłum. G. Wolff [et al.], Warszawa 1954.
- Terytorialne zróźnicowanie przestrzenne bezrobocia w Polsce w 2011 r.*, Warszawa 2012.
- Uwarunkowania rynku pracy w Polsce. Aspekty regionalne*, red. R.C. Horodeński, C. Sadowska-Snarska, Białystok–Warszawa, 2010.
- Zając K., *Zarys metod statystycznych*, Warszawa 1988.

SPATIAL DISTRIBUTION AND SEASONAL CHARACTER OF THE UNEMPLOYMENT IN A LOCAL LABOUR MARKET, EXEMPLIFIED WITH THE KOSZALIN COUNTY

SUMMARY

The main aim of the article is to analyze the spatial disparities on the local labour market and evaluate how the local labour market have changed in the last decade. The seasonality is a significant issue considered in this article, as well. The questions to which the answers were looked for are: how the local markets differ in respect of seasonality, and how much the researched communities are differentiated. In order to do it, the unemployment

rate was applied. The time taken for the analysis are the years 2001–2012. The available literature, statistical data of the Central Statistical Office, of the BDL (the Bank of Local Data) and data of the Szczecin WUP (Voivodeship Labour Office) sources were used to reach the assumed goal. The subject of the research are rural communities of the Koszalin county: Będzino, Biesiekierz, Manowo, Mielno, Polanów, Sianów and Świeszyno and the town of Koszalin.